

ISAAC
ASIMOV

**CAVERNELE
DE OȚEL**

Traducere din limba engleză de
Alexandra Fusoi

PALADIN

Introducere

ISTORIA POVEȘTILOR CU ROBOȚI

În povestea mea de dragoste cu roboți, scrisul a început pe 10 mai 1939, dar ca *cititor* de science-fiction eram captivat chiar mai devreme.

De fapt, roboții nu erau o noutate în science-fiction, nici măcar în 1939. Oameni mecanici pot fi găsiți în miturile și legendele antice sau medievale, iar cuvântul „robot” a apărut pentru prima oară în piesa de teatru *R.U.R.* a lui Karel Čapek, jucată prima dată în 1921 în Cehoslovacia și tradusă repede în mai multe limbi.

R.U.R. este acronimul pentru „Roboții Universali Rossum”. Un industriaș englez, Rossum, crea ființe umane artificiale, destinate să muncească în locul oamenilor și să le permită acestora o viață de relaxare creatoare. (Cuvântul „robot” provine din limba cehă, însemnând și „muncă forțată”) Deși Rossum avea intenții bune, lucrurile nu s-au întâmplat conform planului său: roboții s-au revoltat, iar specia umană a fost distrusă.

Poate că nu este deloc surprinzător că un avans tehnologic imaginat în 1921 a fost văzut ca precursor al dezastrului universal. Amintiți-vă că Primul Război Mondial, cu tancurile, avioanele și gazele sale otrăvitoare, se încheiase nu de mult timp și le arătase oamenilor „partea întunecată a forței”, pentru a folosi terminologia din *Războiul Stelelor*.

R.U.R. adăuga viziunea sumbră aceeaia a încă și mai faimoasei cărți *Frankenstein*, în care crearea unui alt fel de om artificial se încheia de asemenea cu un dezastru, deși la o scară mult mai redusă. Urmând aceste exemple, devenise un obicei ca, în anii 1920 și 1930, să imaginezi roboții drept unelte periculoase care, invariabil, își distrugeau creatorii. Morala era subliniată iarăși și iarăși: „Sunt lucruri care nu au fost destinate cunoașterii Omului”.

Totuși, încă de tânăr, nu mă puteam convinge că a cunoaște este periculos, soluția fiind ignoranța. Personal, mi s-a părut tot timpul că soluția trebuie găsită în înțelepciune. Nu refuzi să privești pericolul, ci mai degrabă înveți cum să-l manipulezi în siguranță.

Până la urmă, aceasta a fost provocarea umanității de când un anume grup de primat au devenit umane. Orice avans tehnologic poate fi periculos. Focul a fost periculos de la început și tot așa (chiar mai mult) a fost și vorbirea – ambele sunt periculoase în continuare –, dar oamenii nu ar fi umani fără acestea.

În orice caz, fără a putea preciza ce nu îmi plăcea în povestirile cu roboți pe care le citeam, am așteptat ceva mai bun, iar acest ceva a ieșit odată cu ediția din decembrie 1938 a revistei *Astounding Science Fiction*. Acea ediție includea „Helen O’Loy” scrisă de Lester del Rey, o poveste în care un robot era descris favorabil. Era, dacă nu mă înșel, doar a doua lui povestire, iar după citirea ei am devenit fan del Rey pentru totdeauna. (Vă rog să nu-i spuneți acest lucru. Nu trebuie să afle niciodată.)

Aproape în aceeași perioadă, în ediția din ianuarie 1939 a revistei *Amazing Stories*, Eando Binder a descris un simpatic robot în *Eu, Robotul*. Deși era de departe cea mai slabă dintre cele două, am rezonat din nou. Vag, am început să simt că aș vrea să scriu o povestire în care un robot să fie portretizat

cu afecțiune. Sarcina mi-a luat două săptămâni, pentru că în acele zile îmi lua destul timp să scriu o poveste.

Am intitulat-o „Robbie” și era despre o doică-robot, îndrăgită de copilul lăsat în grijă, dar temută de mama acestuia. Fred Pohl (care avea pe atunci tot nouăsprezece ani, și care din acel moment mi-a fost egal an de an) era totuși mai înțelept decât mine. După lectură, mi-a spus că John Campbell, atotputernicul editor de la *Astounding*, nu o va lua pentru că seamănă prea mult cu „Helen O’Loy”. A avut dreptate. Campbell a refuzat-o exact din acest motiv.

Totuși, curând după aceea, Fred a devenit editorul unei perechi de reviste, și a preluat „Robbie” pe 25 martie 1940. A apărut în ediția din septembrie 1940 a *Super-Science Stories*, cu numele schimbat în „Strange Playfellow”. (Fred avea cumplitul obicei de a schimba titlurile, aproape mereu mai rele. Povestirea a apărut de mai multe ori între timp, dar mereu sub titlul original.)

În acele vremuri eram nemulțumit de fiecare tentativă eșuată de a vinde către Campbell, prin urmare, după o vreme, am încercat o altă poveste cu roboți. Am discutat însă de la început ideea cu Campbell, pentru a fi sigur că nu o va respinge pentru orice altceva decât deficiențe de scriitură, astfel că am scris „Rationament”, în care un robot devenea religios, cum s-ar spune.

Campbell a cumpărat povestirea pe 22 noiembrie 1940 și a apărut în numărul din aprilie 1941 al revistei sale. Era a treia pe care i-o vândusem și prima pe care a publicat-o identic, fără a impune corecții. Am fost atât de emoționat, încât am scris repede o a treia poveste cu roboți, despre un robot care putea citi mințile, pe care am numit-o „Mincinosule!”, iar Campbell a luat-o de asemenea, apărând în numărul din mai 1941. Aveam două povestiri cu roboți în numere succesive.

Nu intenționeam deloc să mă opresc. Aveam o întreagă serie în lucru.

Am făcut chiar mai mult. Pe 23 decembrie 1940, când discutam cu Campbell ideea mea despre un robot telepat, ne-am trezit vorbind despre regulile de comportament ale unui robot. Mă gândeam că roboții sunt construiți ca mașini cu protecție înglobată și, prin urmare, am început să dăm o formă verbală acelor protecții – acestea devenind cele „Trei Legi ale Roboticii”.

Am început să lucrez la forma finală a celor Trei Legi când le-am folosit explicit, în ce-a de-a patra mea povestire cu roboți, „Fuga în cerc”, care a apărut în numărul din martie 1942 a revistei *Astounding*. Cele Trei Legi au apărut prima dată la pagina 100 a respectivei reviste. Am reținut acest lucru, pentru că unde apar Legile se face, din câte știu, și prima mențiune a cuvântului „robotics” în istoria lumii.

Am continuat să scriu pentru *Astounding*, în anii '40, încă patru povestiri cu roboți. Au fost „Prinde iepurele”, „Escape” (redenumită de Campbell „Roboțelul rătăcit” pentru că doi ani mai devreme publicase deja o povestire cu titlul „Escape”), „Dovezi” și „Un conflict evitabil”. Acestea au apărut în *Astounding* în februarie 1944, august 1945, septembrie 1946 și iunie 1950.

Prin 1950, edituri importante, în special Doubleday and Company, începuseră publicarea de carte hard-cover science-fiction. În ianuarie 1940, Doubleday mi-a publicat primul volum, romanul science-fiction *O piatră pe cer*, și eram pornit pe treabă la al doilea roman.

Lui Fred Pohl, care fusese agentul meu pentru o scurtă vreme, i-a venit ideea unui volum cu povestirile mele despre roboți. La acea vreme, Doubleday nu era însă interesată de colecțiile de povestiri, dar o foarte mică editură, Gnome Press, era dispusă să facă acest lucru.

Pe 8 iunie 1950, culegerea de povestiri a fost înmănată Editurii Gnome Press, iar titlul pe care îl pusesem era *Mind and Iron*. Editorul a dat din cap refuzând.

— Să-i spunem *Eu, Robotul*, a zis el.

— Nu putem, i-am răspuns. Eando Binder a scris acum zece ani o povestire cu același titlu.

— Cui îi pasă? a încheiat editorul, asta fiind versiunea decentă a ceea ce a spus de fapt, și m-am lăsat convins, deși oarecum neliniștit.

Eu, Robotul a fost a doua mea carte și a ieșit din tipar chiar înainte de sfârșitul anului 1950. Volumul cuprindea cele opt povestiri din *Astounding*, reordonate pentru o dezvoltare mai logică. În plus, am inclus „Robbie”, prima mea povestire, care îmi plăcea, în ciuda faptului că fusese respinsă de Campbell.

În 1940 mai scrisesem trei povestiri cu roboți, pe care Campbell le ignorase sau le respinsese, dar nu erau în linia dezvoltării celorlalte, astfel că le-am omis din volum. Acestea, totuși, alături de alte povestiri scrise în deceniile de după *Eu, Robotul*, au fost incluse în alte volume, toate apărând, fără excepție, în *The Complete Robot*, publicată de Doubleday în 1982.

Eu, Robotul nu a făcut mari valuri la publicare, dar s-a vândut consistent, deși încet, an de an. În cinci ani a fost scoasă într-o ediție a Forțelor Armate, într-o ediție cartonată mai ieftină, într-o ediție britanică și într-o ediție germană (prima mea apariție într-o limbă străină.) În 1956 a fost publicată într-o ediție populară de către New American Library.

Singurul necaz era că Gnome Press de-abia supraviețuia și nu a reușit niciodată să îmi dea situații semestriale clare sau să-mi facă cine știe ce plăți. (Același lucru despre cele trei cărți ale *Fundației*, publicate tot de Gnome Press.)

În 1961, cei de la Doubleday au simțit necazurile cu Gnome Press și au aranjat preluarea volumului *Eu, Robotul* (și a cărților *Fundației*). Începând din acel moment, toate volumele au fost mai bine primite. Practic, *Eu, Robotul* s-a tipărit încontinuu începând de la prima publicare. Asta înseamnă mai bine de treizeci și trei de ani. În 1981, a fost vândută pentru realizarea unui film, deși pelicula încă nu a apărut.

(În 2004 a fost lansat filmul *Eu, Robotul*, nominalizat la Oscar, inspirat de povestirea cu același nume.) A fost difuzat în optsprezece limbi diferite, inclusiv în rusă și în ebraică.

Dar am ajuns mult înaintea poveștii mele.

Să revenim în 1952, anul în care *Eu, Robotul* abia se mișca la Gnome Press și nu aveam încă vreo idee despre adevărată valoare a cărții. Apăruseră la vremea aceea noi reviste moderne de science-fiction, iar piața era într-unul din momentele de glorie. *The Magazine of Fantasy and Science Fiction* apăruse în 1949 și *Galaxy Science Fiction* în 1950. Cu asta, John Campbell și-a pierdut monopolul pe piață, iar „Epoca de Aur” a anilor ‘40 s-a încheiat.

Am început să scriu cu o oarecare ușurare pentru Horace Gold, editorul revistei *Galaxy*. Scrisesem timp de opt ani exclusiv pentru Campbell și ajunseseam să simt că aș fi scriitorul unui singur editor și că dacă i s-ar fi întâmplat ceva lui Campbell aș fi fost terminat. Succesul meu în a-i vinde lui Gold m-a scăpat de temerile în această privință. Gold chiar mi-a publicat în foileton al doilea roman, *Fraf de stele*, deși îi schimbase titlul în *Tiranul*, pe care l-am considerat groaznic.

Dar nici Gold nu era singurul meu nou editor. L-am vândut o povestire cu roboți lui Howard Browne, care editase *Amazing* în scurta perioadă în care aceasta încercase să devină o revistă de calitate. Povestirea, intitulată „Satisfaction Guaranteed”, apăruse în numărul din aprilie 1951 al revistei.

Aceasta era însă excepția. Una peste alta, la acea dată nu aveam intenția de a scrie alte povestiri cu roboți. Apariția lui *Eu, Robotul* păruse să fi dus la încheierea naturală a acelui segment al carierei mele literare și deja mă îndreptam spre altceva.

Totuși, Gold, după ce publicase un serial scris de mine, cu siguranță era doritor să reediteze experiența, cu atât mai mult cu cât un nou roman al meu, *Curenții spațiului*, fusese preluat de Campbell pentru un foileton.

Pe 19 aprilie 1952, discutam împreună cu Gold despre subiectul unui nou roman care să apară în *Galaxy*. El sugerase un roman cu roboți. Am scuturat din cap cu hotărâre. Roboții mei apăruseră doar în povestiri și nu eram sigur că aș putea scrie un roman cu roboți.

— Bineînțeles că poți, mi-a spus Gold. Ce zici de o lume suprapopulată, în care roboții vor prelua slujbele oamenilor?

— Prea deprimantă, am răspuns. Nu sunt sigur că vreau să abordez o temă socială atât de dificilă.

— Fă-o în stilul tău. Îți plac misterele. Plasează o crimă într-o astfel de lume și imaginează un detectiv care s-o rezolve având un robot drept partener. Dacă detectivul nu o rezolvă, robotul îi poate lua locul.

Și asta a fost scânteia. Campbell spunea adesea că o povestire science-fiction de suspans era o contradicție în termeni; pentru că avansul tehnologic ar putea scoate detectivii din dilemă prea ușor, iar cititorii, prin urmare, ar fi înșelați.

M-am pus pe scris la această poveste care putea fi un suspans clasic și care nu ar trișa cititorul – fiind totuși simultan o poveste science-fiction adevărată. Rezultatul a fost *Cavernele de oțel*. A apărut la *Galaxy* ca foileton în trei episoade, în numerele din octombrie, noiembrie și decembrie 1953 ale revistei, iar în 1954 a fost publicată de Doubleday drept cea de-a unsprezecea mea carte.

Fără îndoială, *Cavernele de oțel* a devenit cea mai de succes carte a mea la vremea respectivă. S-a vândut mai bine decât oricare dintre volumele mele precedente, a primit frumoase scrisori de simpatie din partea cititorilor, iar cea mai bună dovadă a venit din partea Editurii Doubleday, care mi-a zâmbit cu mult mai multă căldură decât până atunci.

Cavernele de oțel a avut atât de mult succes, încât a devenit evident că trebuie să scriu o urmare. Aș fi pornit-o imediat, presupun, dacă nu aș fi început să scriu popularizare

științifică și să-mi dau seama că îmi place la nebunie. Abia în octombrie 1955 am demarat lucrul la *Soarele gol*.

Dar, odată început, a mers fără piedici. Contrabalansa, în mai multe feluri, cartea precedentă. Întâmplările din *Cavernele de oțel* aveau loc pe Pământ, o lume cu multe ființe umane și puțini roboți, câtă vreme acțiunea din *Soarele gol* se petrecea pe Solaria, o planetă cu câțiva oameni și mulți roboți. Mai mult, deși cărțile mele erau în general lipsite de idile, am inserat în acest roman și o insuficient apreciată poveste de dragoste.

Eram cu totul satisfăcut de această continuare și, în sufletul meu, o credeam mai bună decât *Cavernele de oțel*, dar ce puteam face cu ea? Mă îndepărtasem oarecum de Campbell, care promova o ciudățenie pseudoștiințifică numită dianetică și reușise să devină interesat de farfurii zburătoare, psionică și alte câteva domenii dubioase. Pe de altă parte, îi datoram foarte mult și m-am simțit destul de vinovat pentru mutarea mea destul de evidentă spre Gold, care publicase deja două dintre foiletoanele mele succesiv. Dar, cum acesta nu avusese nimic de-a face cu proiectul *Soarele gol*, puteam face cum credeam.

Prin urmare, i-am oferit romanul lui Campbell, care l-a preluat pe loc. A apărut în foileton în trei părți, în numerele din octombrie, noiembrie și decembrie 1956 ale revistei *Astounding*, iar Campbell nu mi-a schimbat nici titlul. În 1957, a fost publicată de Doubleday drept cea de-a douăzecea mea carte.

S-a vândut la fel de bine precum *Cavernele de oțel*, dacă nu mai bine, iar Doubleday a subliniat pe loc că nu mă puteam opri acolo. Ar fi trebuit să scriu o a treia carte și să fac o trilogie, similar cu cele trei cărți ale *Fundației*.

Am fost complet de acord. Aveam o vagă idee a conflictului și aveam și titlul – *The Bounds of Infinity*.

În iulie 1958, îmi luasem un concediu de trei săptămâni într-o casă de pe țărm, în Marshfield, Massachusetts, și plănuisem să scriu acolo o mare parte a romanului. Acțiunea urma să se desfășoare pe Aurora, unde echilibrul între oameni și roboți nu era în favoarea oamenilor, precum în *Cavernele de oțel*, și nici în direcția roboților, ca în *Soarele gol*. Mai mult, idilele urmau să capete importanță.

Deși totul era pregătit, ceva părea nepotrivit. Devenisem sistematic mai interesat de nonficțiune în anii '50 și, pentru prima dată, am pomit un roman care nu avea scânteie. După primele patru capitole am epuizat-o și m-am oprit din scris. Am hotărât în mintea mea că nu pot construi povești de dragoste, nu puteam balansa amestecul om/robot într-un mod echilibrat.

Așa a și rămas pentru douăzeci și cinci de ani. Nici *Cavernele de oțel* și nici *Soarele gol* nu au fost uitate sau oprite de la tipar. Au apărut împreună în *The Robot Novels*, au apărut cu o grupare de povestiri în *The Rest of Robots*. Și au mai fost tipărite într-o serie întreagă de ediții ieftine.

Prin urmare, timp de douăzeci și cinci de ani, cititorii le-au avut la dispoziție și, presupun, pentru amuzament. Drept urmare, mulți mi-au scris cerându-mi un al treilea roman. La conferințe eram întrebat direct. Devenise cea mai probabilă întrebare pe care mi-ar fi putut-o pune cineva (cu excepția cererii pentru o a patra carte a *Fundației*).

Și de câte ori eram întrebat dacă intenționez să scriu al treilea roman cu roboți, răspundeam invariabil: „Da, într-o bună zi, deci rugați-vă să am o viață lungă”.

Într-un fel, simțeam că sunt obligat, dar pe măsura trecerii anilor, deveneam din ce în ce mai convins că nu m-aș fi descurcat, mai trist că acest al treilea roman nu avea să mai fie scris.

Și totuși, în martie 1983, m-am prezentat la Doubleday cu îndelung așteptatul al treilea roman cu roboți. Nu mai avea nicio legătură cu nereușita încercare din 1958, iar numele a fost *Roboții de pe Aurora*. Doubleday l-a publicat în octombrie 1983.

Isaac Asimov,
New York